

Arturs Priedītis

Etnosituācija Latvijā

1. Latvijā par etnosituāciju jeb nacionālo jautājumu pastāv diva veida viedokļi. Pirmkārt, oficiālais viedoklis, kuru publiski reprezentē oficiālie eksperti, publicisti, sabiedrisko organizāciju un nacionālo kultūras biedrību funkcionāri, valsts ierēdņi, politisko partiju biedri un kas atspoguļojās, piemēram, tādos vietējos Interneta resursos kā dialogi.lv, politika.lv, kā arī augstskolu, pētniecisko iestāžu rakstu krājumos, socioloģisko aptauju materiālu komentāros, mācību grāmatās u.c. Otrkārt, t.s. analītiski patstāvīgais viedoklis, kuru publiski reprezentē atsevišķi zinātnieki, publicisti galvenokārt krievu valodā veidotajos masu komunikācijas līdzekļos, par saviem personīgajiem līdzekļiem izdotajās grāmatās, periodiskajos izdevumos (piem., žurnālā „Kabinets”) u.c. Neoficiālais viedoklis tiek apzināti noklusēts un ignorēts.
2. Latvijā publiskajā sfērā funkcionē arī t.s. oficiālās opozīcijas viedoklis, kuru pārstāv atsevišķu cittautiešu (ebreju, krievu) sabiedrisko organizāciju līderi, politiķi, publicisti, kuri tiek publiskajā diskursā atklāti proponēti kā oponenti latviešu valsts etnopolitikai, bet tajā pašā laikā saņem valsts un dažādu latviešu pārvaldīto fondu finansiālo palīdzību, viņiem vienmēr tiek speciāli dotas iespējas publiski izteikt savu viedokli latviešu presē, visdažādākajos pasākumos, viņus „rāda” ārzemniekiem, eirobirokrātiem/revidentiem u.tml. Oficiālā opozīcija faktiski bija jau no paša sākuma 90.g., un to galvenokārt radīja Sorosa fonds, taču īpaši tā nostiprinājās pēc t.s. integrācijas ministrijas izveidošanas. Oficiālā opozīcija nekad nevēršas pret etnopolitikas pamatnostādņēm, bet kritiski izsakās par maznozīmīgiem jautājumiem, tādējādi novēršot kreiso spēku, cittautiešu uzmanību no savu interešu efektīvas aizstāvēšanas. Tā, piemēram, viens no aktīvākajiem oficiālās opozīcijas politiķiem „eurodeputāts” B.Cilēvičs aicina rakstīt vēstules Eiropas Parlamentam, bet nevis organizēt konkrētas protesta akcijas. Savukārt Rīgas Klasiskās ģimnāzijas direktors R.Alijevs propagandē „bilingvālismu”. Krievu presē oficiālās opozīcijas pārstāvji tiek regulāri izsmieti par oportūnismu.
3. Aizvadītajos 15-16 gados Latvijas etnopolitiku ietekmēja vairāki būtiski faktori. Pirmkārt un galvenokārt krievu diasporas atsacīšanās Latvijā apvienoties zem multikulturālisma karoga/koncepcijas. Krievu diasporas līderi acīmredzot uzskatīja, ka viņi patstāvīgi spēs aizstāvēt savas tiesības. Taču tas diemžēl nenotika, un rezultātā cittautieši kopumā tika sašķelti vairākās grupās: 1) poļi, ukraiņi, baltkrievi, ebreji u.c., pret kuriem latvieši izturas „normāli”, 2) „krievi”/”krievvalodīgie”, pret kuriem latvieši izturās neiecietīgi. Protams, ne tikai krievu diasporas „superpatstāvība” ietekmēja multikulturālisma koncepcijas praktisko lomu. Taču nākas tomēr atzīt, ka Latvijā aizvadītajos gados pret multikulturālismu reāli vienaldzīgi izturējās tikai divas grupas – latvieši un krievi. Ja krievi nebūtu centušies iet patstāvīgu ceļu un nebūtu ļāvuši sevi atšķelt no pārējiem cittautiešiem, tad multikulturālisma koncepcijai būtu bijis konstruktīvi pozitīvs liktenis, un vispār Latvijā būtu pašlaik cita etnopolitiskā situācija.
4. Aizvadītajos 15-16 gados Latvijas etnopolitiku būtiski ietekmēja vēl divi svarīgi faktori. Pirmkārt, tas, ka kreisās politiskās partijas praktiski nekad neinteresējās par multikulturālisma koncepciju. Pirmie par multikulturālisma koncepciju neilgu laiku interesējās „Latvijas ceļš” 1995.g. Pēc tam 1997.g. „Saimnieks”. Pirmā no minētajām partijām ātri atsacījās no multikulturālisma (bailēs no nacionālšovinistiem), otrā partija – sabruka pēc zaudējuma parlamenta vēlēšanās. Otrkārt, tas, ka kreisajos politiskajos spēkos vienmēr vadošā ietekme bija tādiem cilvēkiem, kuru mentalitātē dominē oportūnisms un konformistiskums, nevēlēšanās un nespēja realizēt principiāli konsekventu darbību. Citiem vārdiem sakot, **Latvijā krievu interešu aizstāvēšanu nekad nevadīja paši krievi**, bet gan vulfsoni, cilēviči, plīneri, dozorcevi, ždanoki un citi, kuri nekad savā darbībā, kā saka, neies līdz galam un vienmēr

- centīsies būt kopā ar attiecīgo politisko varu un tāpēc ir gatavi pat atsacīties no savas etniskās identitātes, kā to vairākkārt publiski demonstrēja B.Cilēvičs, sevi dēvējot par kosmopolītu (etniskās izcelsmes kontekstā) tajās situācijās, kad tas viņam personīgi bija visizdevīgāk, izpatīkot latviešu valdošajai kliķei.
5. Tā situācija, kas dominē pašlaik Latvijas etniskajās attiecībās un sabiedriskajā apziņā nostiprinājās jau 90.g.beigās, kad kļuva skaidri t.s. integrācijas programmas reālie mērķi un perspektīvas. Pašreizējo situāciju var raksturot kā **brīvprātīgu samierināšanos** gan no vienas puses, gan no otras puses. Latvieši ir samierinājušies ar to, ka acīmredzot nekad neizdosies panākt visu krievu aizbraukšanu no Latvijas. Krievi ir samierinājušies ar to, ka latvieši tomēr ir parāk muļķi, lai organizētu ne tikai saprātīgu etnopolitiku, bet valsts politiku vispār un tāpēc faktiski ir pārtraukuši aktīvi interesēties par „integrāciju”, dzīvojot savā vidē, „taisot naudu”, domājot par savu bērnu novirzīšanu uz Rietumiem. Latvija ir kļuvusi klasiska divkopienas valsts, un valsts pārvaldi tas pilnā mērā apmierina. Piemēram, nesēn Nacionālā attīstības plāna apspriešana nemaz nenotika krievu presē. Nākas ņemt vērā to, ko agrāk un pašlaik krievi saprot ar „integrāciju”. Jāuzsver, ka viņi priekšplānā neizvirza latviešu valodas jautājumu, kā to dara latvieši. Krievi jau no 90.g. sākuma objektīvi un aksiomātiski vienprātīgi atzina, ka Latvijā latviešu valoda ir visiem jāprot un par to vispār nav vairs jādiskutē. Šo tēzi dedzīgi lietoja pat bijušie Interfrontes patrioti, kuri vēl nesēn tikpat dedzīgi apgalvoja pretējo. Interesanti, ka lūzums šajā jautājumā notika ātri (apm. 1992.-1993.g.) un fundamentāli, jo pirms tam patiešām krievi publiski atsacījās mācīties latviešu valodu. Krievi ar „integrāciju” galvenokārt saprot savu reālo līdztiesību un līdzvērtību valsts dzīvē, bet nevis latviešu etnokrātismu valsts reālajās norisēs.
 6. Pašlaik „integrācija” ne vienu tā pa īstam vairs neinteresē. Latviešu vairākums galvenokārt ir nodarbināts ar eksistences problemātiku, saskatot būtiskas nepilnības valsts pastāvēšanā vispār. Ar „integrāciju” pašlaik nodarbojas tikai tie, kuriem tas ir algas un peļņas nodrošināšanas veids. Tie ir galvenokārt sabiedrisko organizāciju darbinieki, kuri kopumā ir izveidojuši savu nelielu **subkultūru**, dzīvojot klusi un mierīgi savā idejiskajā vidē (semināri, aptaujas, Internets, brošūras) bez dziļākas ietekmes uz sabiedrisko domu.
 7. Darbs ar studentiem vairākās augstskolās sniedz zināmus novērojumus. 1) Vidusskolā jaunieši saņem virspusēju un vienpusēju informāciju gan par Latvijas etnisko vēsturi, gan nacionālā jautājuma teorētiskajiem risinājumiem. 2) Latviešu vidusskolās noteikti dominē virspusēja un nacionālistiska vēstures interpretācija, krievu vidusskolās asākos jautājumus cenšas neapskatīt. 3) T.s. divkopienas augstskolās (piem., Baltijas Krievu institūta- BKI) katras kopienas pārstāvji veido savu „pusi”. Piemēram, auditorijā krievi parasti sēž vienkopus labajā pusē, latvieši – vienkopus kreisajā pusē. Atklātus konfliktus neesmu sastapis, taču asāka vārda apmaiņa ir konstatēta. Piemēram, latviešu studentes parasti asi uzbrūk krievu studentēm tāpēc, ka „krievi negrib mācīties latviešu valodu”. Nodarbību laikā faktiski nekāda dziļāka polēmika/diskusija nav iespējama, jo ne latviešu, ne cittautiešu jaunieši nezina vēsturi, neorientējas etnopolitikā (arī „integrācijā”), un viņi paši to labi apzinās, tāpēc kaunīgi klusē. Krievu studenti valsts etnopolitikas jautājumus saista ar valsts politikas kritiku vispār. Daudzi latviešu studenti nožēlo, ka neprot krievu valodu, nevar lasīt Krievijas grāmatas utt. Latviešu studenti atklāti atzīst, ka ir vidusskolā tendenciozi „apstrādāti”. Latviešu studenti kopumā ar lielu interesi izturās pret stāstījumiem par krievu kultūru, zinātņi, Krievijas attīstību mūsdienās. Krievu studentus visvairāk neapmierina tas, ka Latvijā ir tik liela korupcija, profesionālajā karjerā visu izšķir nevis talants, prāts, izglītība, bet gan etniskā un partejiskā piederība, „draugu būšana”, piekukuļošana u.tml. Daži vēlas aizbraukt no Latvijas tikai tāpēc, ka šeit ir tik slikts morālais klimats. Bravūrīgākus un nacionāli vīzdegunīgākus studentus nācās sastapt „Turībā”, kurā latvieši jūtās kā vienkopienas augstskolā un kurā latviešu studentu

interese par krievu kultūru, Krieviju ir paviršāka, jo maksimāla ir latviešu pašapmierinātība ar sava intelekta un erūdīcijas līmeni.

8. Par pieļautajām zinātniskajām kļūdām etnopolitikā pašlaik svarīgi ir piebilst tikai to, ka šīs kļūdas dažkārt cenšas labot oficiālā viedokļa pārstāvji savās publikācijās. Galvenokārt tas notiek terminoloģijas sfērā, piemēram, izskaidrojot „nācijas”, „tautas”, „multikulturālisma” un citus jēdzienus un to lietojuma vēsturiskās tradīcijas Austrumos (PSRS, Krievijā) un Rietumeiropā. Taču diemžēl liela loma šiem skaidrojumiem pagaidām vēl nav, jo kopumā valsts ierēdņu, politiķu, žurnālistu publiskajā sfērā (TV, prese) demonstrētā kompetence nav uzlabojusies. Diemžēl zinātniskā nekompetence atspoguļojās arī mācību literatūrā un acīmredzot mācību/studiju procesā. Nav konstatēts, ka kādu (Izgl.ministriju, LU, LZA) tas īpaši satrauktu. Piemēram, rupjas kļūdas tika pieļautas arī Krievijā, taču pašlaik ir sākusies samērā aktīva kampaņa, lai visu nostādītu pareizajās sliedēs (sākot ar konstitūciju, kurā ir teikts, ka „Krievija ir *daudznacionāla valsts*”).

2007